

Betaalsysteem TARGET2 tijdens de crisis

Centrale banken en marktpartijen zijn continu bezig om de betaalsystemen te verbeteren en aan te laten sluiten op de veranderende marktomstandigheden. Het Europese betaalsysteem TARGET2 kreeg in zijn eerste jaar met de wereldwijde financiële crisis te maken. Hoewel de liquiditeiten van banken opdroogden en banken het vertrouwen in elkaar verloren, bleef TARGET2 goed functioneren.

Betaalsystemen spelen een cruciale rol in het economische verkeer, maar zijn onzichtbaar omdat zij over het algemeen goed functioneren. Zolang het systeem betalingen probleemloos verwerkt, realiseert men zich amper dat voor een betaling een systeem nodig is. Maar zodra geplande betalingen niet worden uitgevoerd, kunnen er liquiditeitsproblemen ontstaan bij de partij die de betaling verwachtte en is men zich gelijk bewust van de waarde van een goed functionerend betaalsysteem. Er zijn laagwaardige (retail-)betaalsystemen voor de betalingen tussen huishoudens en bedrijven en hoogwaardige systemen voor de onderlinge betalingen van financiële instellingen.

Het ontbreken of niet goed functioneren van een betaalsysteem gaat ten koste van de economische activiteit. Zolang partijen wachten op liquiditeit worden zij beperkt in de transacties die zij met anderen kunnen aangaan. Hoogwaardige betaalsystemen zijn bovendien van groot belang voor financiële stabiliteit. Als betalingsuitstel of -afstel van een enkele bank ertoe leidt dat andere banken hun betalingen moedwillig of noodgedwongen opschorten, kan een probleem bij een enkele instelling zich over het systeem verspreiden en meerdere partijen in problemen brengen. Economen zijn het er daarom over eens dat de economische waarde van een goed functionerend betaalsysteem zeer groot is maar, net als de waarde van een goed functionerende markt, buitengewoon moeilijk te kwantificeren valt (Bank of England, 2006).

In de loop der jaren is steeds meer consensus ontstaan over wat een goed functionerend betaalsysteem nu precies behelst. Centrale banken hebben via de Bank for International Settlements (BIS) kernprincipes (*core principles*) geformuleerd waaraan hoogwaardige en andere systeemrelevante betaalsystemen moeten voldoen (Committee on Payment and Settlement Systems, 2001). Een dergelijk systeem moet onder meer veilig en betrouwbaar zijn zodat de kans op uitval ervan en op misbruik door derden minimaal is. Daarnaast vinden marktpartijen

en centrale banken een snelle afwikkeling van transacties belangrijk, omdat de ontvangende partij dan snel over de liquiditeit kan beschikken. Ten derde is essentieel dat een verrichte betaling direct finaal is, wat inhoudt dat deze niet meer terug te draaien is, ook niet door een curator in geval van een faillissement. Dit verschaft instellingen zekerheid dat zij ontvangen liquiditeit zonder risico weer kunnen uitgeven en is daarom economisch waardevol. Tot slot is, in navolging van Spindler en Summers (1994), steeds meer aandacht gekomen voor het belang van finale *settlement* in centrale-bank-geld (Committee on Payment and Settlement Systems, 2003), omdat dit de beste garantie biedt dat de ontvangen liquiditeiten echt zijn gegarandeerd. Naast centrale banken zijn er ook private ondernemingen die een operationele rol in betaalsystemen hebben. Ook deze betaalsystemen maken hun genetteerde betalingen uiteindelijk finaal in centrale-bank-geld.

Om bovengenoemde redenen raken RTGS-systemen (*Real Time Gross Settlement*) steeds meer in zwang (Allsop *et al.*, 2009) en blijven deze systemen zich ontwikkelen (Committee on Payment and Settlement Systems, 2005). In een jaarlijkse enquête van de Wereldbank blijkt dat van de 142 geïnterviewde centrale banken er 112 de hoogwaardige betalingen in een RTGS hebben ondergebracht. Zo'n bruto-systeem wikkelt elke transactie direct en afzonderlijk af, terwijl nettosystemen eerst een kavel uitgaande en inkomende betalingen met elkaar verrekenen en daarna het saldo afwickelen. Ten opzichte van nettosystemen heeft een RTGS-systeem als voordeel dat de betalingen veel eerder finaal zijn en als nadeel dat partijen veel meer liquiditeit nodig hebben om betalingen uit te kunnen voeren. Daarom wordt in de meeste RTGS-systemen door de centrale bank gedurende de dag *intraday*-krediet verstrekt, zodat instellingen ook bij tegenvallende inkomende betalingen gewoon kunnen blijven uitbetalen. Meestal vragen centrale banken hiervoor kwalitatief goed onderpand (Wereldbank, 2008)

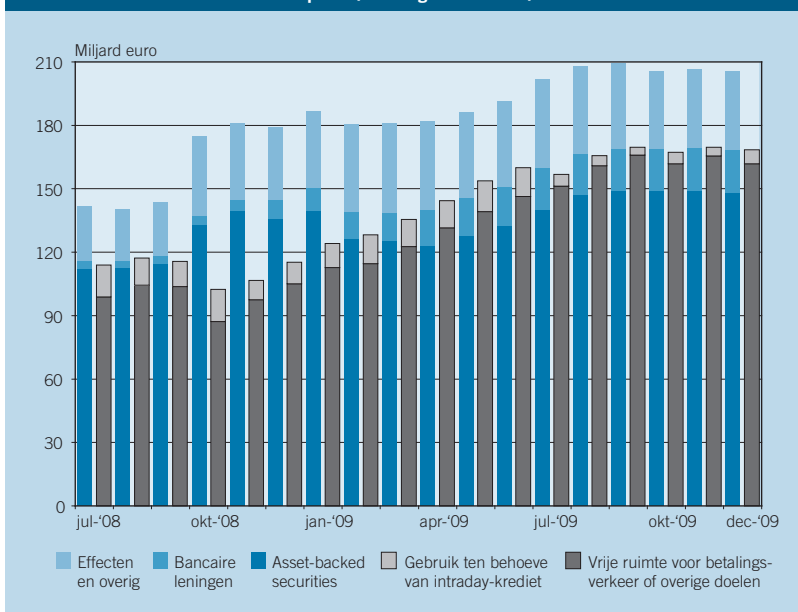
Functioneren van TARGET2

TARGET2, het nieuwe betaalsysteem van het Europese Stelsel van Centrale Bank, ging eind 2007 van start. Omdat het een RTGS-systeem is, worden transacties snel afgewikkeld: in 2008 gebeurde dat voor ruim 99 procent binnen vijf minuten. Om intraday-krediet te kunnen krijgen moeten banken voldoende onderpand hebben. Het bij de centrale bank ingelegde onderpand dient als zekerheidsstelling voor verschillende doelen. Het is

JEANNETTE CAPEL EN
RONALD HEIJMANS
Beleidsmedewerkers bij De
Nederlandsche Bank

Figuur 1

Onderpand ingelegd bij DNB en voor het betalingsverkeer beschikbare hoeveelheid onderpand (maandgemiddelden).

Bron: DNB data warehouses TARGET2, ECMS

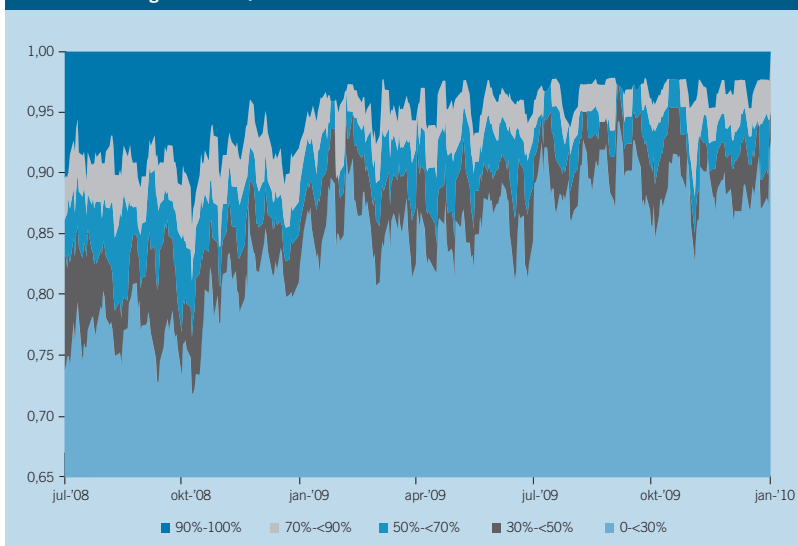
onder meer nodig om mee te kunnen doen aan de monetaire operaties van het Europese Stelsel van Centrale Banken en voor het afwickelen van beurshandel. Met wat daarna nog aan onderpand overblijft, kunnen banken gratis intraday-krediet krijgen.

Figuur 1 laat zien dat de totale hoeveelheid onderpand die Nederlandse banken voor betalingsverkeer beschikbaar hadden sinds oktober 2008 is toegenomen. Dit komt niet alleen door een toename van het totale bij DNB ingelegde onderpand maar ook doordat het beroep van het Nederlandse bankwezen op monetaire leningen sinds eind 2008 is afgenomen waardoor er van het ingelegde onderpand een groter deel beschikbaar is voor het betalingsverkeer. De figuur laat ook zien dat de gemiddelde bank hiervan feitelijk maar een klein gedeelte nodig had voor intraday-krediet. Daarom was het Nederlandse bankwezen goed in staat om verstoringen in het betalingsverkeer op te vangen.

Niettemin kampten sommige individuele banken het afgelopen jaar wel met een tijdelijk tekort aan onderpand. Vooral in de periode na het faillissement

Figuur 2

Verdeling banken naar gebruik van onderpand (vijfdaags voortschrijdend gemiddelde).

Bron: DNB data warehouses TARGET2

van Lehman Brothers in september 2008 hadden enkele, vooral kleine, banken moeite om hun liquiditeit op peil te houden. Dit kwam ook doordat banken toen een stuk terughoudender werden om geld aan elkaar uit te lenen, wat de problemen van banken met een tijdelijk liquiditeitstekort verder versterkte. Een aanzienlijk deel van de banken gebruikte toen meer dan zeventig procent van het onderpand (figuur 2). Dit heeft echter toen niet geleid tot problemen binnen het betaalsysteem. Om te voorkomen dat liquiditeitsproblemen zouden ontstaan, zijn dit najaar binnen het Eurosysteem de mogelijkheden om te lenen verruimd en werd de lijst met toegestaan onderpand uitgebreid. Het percentage banken dat zijn onderpand volledig of vrijwel volledig gebruikt ligt nu weer een stuk lager dan in de laatste maanden van vorig jaar, wat komt door zowel een toename van het bij DNB ondergebrachte onderpand als een afname van het beroep op monetaire leningen.

Conclusies

TARGET2 heeft de financiële crisis zeer goed doorstaan en bijna alle transacties werden binnen vijf minuten afgewikkeld. Dat betekent echter niet dat de crisis ongemerkt aan TARGET2 voorbij is gegaan. Hoewel het voor het betalingsverkeer beschikbare onderpand hoog is en sinds oktober is gestegen, hadden een paar banken dit najaar onvoldoende onderpand, waardoor zij geen intraday-krediet meer konden krijgen. Dit heeft echter niet geleid tot problemen binnen het betaalsysteem.

LITERATUUR

Allsop P., B. Summers en J. Veale (2009) *The evolution of real-time gross settlement*. Washington, D.C.: Wereldbank.
 Bank of England (2006) *Workshop on the economics of payments, summary of the workshop proceedings*. Londen: Bank of England.
 Committee on Payment and Settlement Systems (2001) *Core principles for systematically important payment systems*. Bazel: Bank for International Settlements.
 Committee on Payment and Settlement Systems (2003) *The role of central bank money in payment systems*. Bazel: Bank for International Settlements.
 Committee on Payment and Settlement Systems (2005) *New developments in large-value payment systems*. Bazel: Bank for International Settlements.
 Spindler J.A. en B.J. Summers (1994) *The central bank and the payment system*. In: Summers, B.J. (red.) *The payment system: design, management and supervision*. Washington, D.C.: IMF.
 Wereldbank (2008) *Payment systems worldwide: a snapshot (outcomes of the global payment systems survey 2008)*. Washington, D.C.: Wereldbank. 916

